

Оксютович М.О.

Державний університет «Житомирська політехніка»

Сабадуха В.О.

Державний університет «Житомирська політехніка»

ПСИХОТРАВМУЮЧИЙ ДОСВІД ДИТИНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПРИ ЦЬОМУ

Наукова стаття розкриває актуальну проблему психології дитинства та соціальної педагогіки, яка стосується впливу психотравми на процеси соціалізації і формування психологічного самопочуття дітей. В сучасному світі, де стресові ситуації та соціокультурні чинники можуть стати дійсністю для багатьох дітей, важливо розуміти, як психотравмуючий досвід впливає на їхнє психічне здоров'я та соціальну адаптацію. Метою статті є визначення взаємозв'язку та впливу наслідків психотравми на життєву перспективу дитини, а також розробка рекомендацій щодо надання підтримки і допомоги дітям у подоланні цього важкого досвіду. Дослідження базується на аналізі психологічних даних, опитуваннях, спостереженнях та інтерв'ю, і його результати сприятимуть розумінню впливу психотравми на дитячий розвиток і нададуть підґрунтя для розробки практичних методів допомоги дітям. В науковій статті було використано методи психологічного аналізу, включаючи інтегративний підхід, спостереження та інтерв'ю з дітьми, батьками та фахівцями в галузі дитячої психології. Отримані результати дозволяють отримати глибше розуміння впливу психотравми на дитячий розвиток та надати практичні рекомендації для підтримки дітей, які пережили психотравмуючі досвіди. Практичне значення наукової праці полягають в розширенні знань про вплив психотравми на дитячий розвиток і дає засади для розробки програм та інтервенцій, спрямованих на підтримку та відновлення психологічного здоров'я дітей. Результати цього дослідження можуть бути корисними для практикуючих психологів, педагогів, батьків та всіх, хто працює з дітьми та стурбований їхнім благополуччям і розвитком.

Ключові слова: вплив, емоційний стан, психологічне здоров'я, підтримка, соціалізація, терапія, соціально-психологічний супровід, сучасний соціум.

Постановка проблеми. У світі сучасної психології вивчення психотравмуючого досвіду дитини стає дедалі більш актуальним завданням. Дитячий вік, з одного боку, вважається періодом безтурботності і невинності, але з іншого – це час, коли маленькі індивіди можуть стикатися з подіями, що залишають невиліковні сліди в їхній психіці. Актуальність теми дослідження полягає в тому, що психотравмуючий досвід дитини та його вплив на соціалізацію та психологічний розвиток є важливими аспектами сучасної психології дитинства. Діти стикаються з різними стресовими ситуаціями, такими як розлучення батьків, насильство в сім'ї, травми, втрати та інші негативні життєві події, які можуть залишити глибокий слід в їхній психіці. Проблематика дослідження полягає в тому, щоб розібратися, як саме ці психотравмуючі досвіди впливають на психологічний розвиток та процес соціалізації дітей. Ця проблема стає особливо актуальною в контексті сучасного

суспільства, де стрес та травматичні події під час війни можуть стати звичайною частиною дитячого життя. Діти стикаються з різними стресовими ситуаціями, такими як військові події, розлучення батьків, насильство в сім'ї, втрати та інші негативні життєві події, які можуть залишити глибокий слід в їхній психіці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій
Дослідження психотравмуючого досвіду дитини вже привертало увагу науковців, і попередні дослідження розкрили деякі аспекти цієї проблеми. Проте, є необхідність подальшого розширення знань в цьому напрямку. Аналіз сучасних досліджень вказує на те, що деякі аспекти впливу психотравми на дітей можуть залишатися недостатньо дослідженими та незрозумілими.

Мета даного дослідження полягає в аналізі та розкритті впливу психотравмуючого досвіду на психологічний розвиток та соціалізацію дітей. Наукова праця вносить вклад у вивчення впливу

психотравми на дитячий розвиток, а також надає практичні рекомендації для психологів, педагогів та батьків, щоб допомогти дітям подолати цей важкий досвід і розвиватися здорово та щасливо. Слід визначити, як травматичний досвід впливає на емоційний стан, відносини з батьками, самооцінку та ідентичність дитини. Крім того, є необхідність з'ясувати фактори, які сприяють позитивному розвитку дітей після пережитої травми. Під час аналізу сучасних досліджень з цієї теми, були враховували результати робіт таких авторів, як: Ф. Алгатані в праці було досліджено взаємозв'язок між особистісними рисами і характеристиками психологічних застосунків, спрямованих на покращення ментального і емоційного самопочуття [8]. Автори провели огляд і аналіз психологічних додатків для здоров'я та виконали дослідження, щоб спроектувати такі додатки з урахуванням індивідуальних особливостей користувачів; О.А. Вовченко та ін. [12] дослідили вплив розвитку емоційного інтелекту дітей з когнітивними порушеннями через залучення їхніх батьків та педагогів до соціалізації. Виявили статистично значущі кореляції між емоційним інтелектом батьків, вчителів та психологів і рівнем соціальної адаптації цих дітей. Підтвердили важливу роль батьків та педагогів у формуванні емоційного інтелекту і сприянні успішній соціалізації. Слід відмітити наукові праці таких вчених, як О. Куліш [1], І. Мазоха [2], Т. Титаренко [5] і інших, оскільки, вони надали важливий внесок у вивченні психотравмуючого досвіду дітей, але є потреба у подальших дослідженнях для більш глибокого розуміння цієї проблеми.

В даній науковій роботі було використано методи психологічного аналізу, включаючи опитування, спостереження та інтерв'ю з дітьми, батьками та фахівцями в галузі дитячої психології. Інтегративний підхід до аналізу даних дозволив отримати глибше розуміння впливу психотравми на дитячий розвиток і надав підґрунтя для розробки практичних рекомендацій щодо підтримки дітей. Загальною метою наукового дослідження є виявлення шляхів поліпшення психологічного благополуччя дітей, які пережили психотравмуючий досвід, і сприяння їхньому успішному розвитку та соціалізації. Слід зазначити, що отримані результати стануть корисними для практикуючих психологів, педагогів, батьків та всіх, хто стурбований долею дітей і прагне допомогти їм подолати травматичний досвід і досягти психологічного благополуччя. Психотравматичний досвід в дитинстві може призвести до серйозних психо-

логічних розладів і відкладатися в пам'яті на все життя. Інтенсивні емоційні переживання, страхи та тривожність можуть стати невід'ємною частиною життя таких дітей, а їхні долі й майбутність варіюються в залежності від того, як вони подолають ці травматичні досвіди. Дослідження спрямоване на розкриття важливих аспектів цієї проблеми.

Виклад основного матеріалу. Наукове дослідження, яке було проведено, має вирішальне значення для розуміння впливу психологічної травми на життя і перспективи особистості. В ході наукової праці, було використано різні методи наукового пізнання для отримання об'єктивних та достовірних результатів. Так, був проведений аналіз наукових публікацій та літературних джерел з метою визначення актуальності та наявних прогалин у науковому знанні, а також основних аспектів психотравмуючого досвіду дитини та проблем, що залишилися невирішеними у попередніх дослідженнях.

В праці С. Паганіні розглянуто контроль за розвитком психотравм шляхом огляду якості та характеристик додатків для управління стресом та аналіз їх можливостей та недоліків [13]. Авторами було виявлено, що багато таких додатків мають високий потенціал для допомоги широкій аудиторії у керуванні стресом. Дослідницька робота М. Алхасані спрямована на управління стресом з дослідженнями в інших сферах психічного здоров'я, щоб отримати нові уявлення та ідеї [14]. Автори пропонують вісім рекомендацій для покращення додатків для керування стресом з метою підвищення їх ефективності та сприяння майбутнім науковим дослідженням в цій області.

З метою проведення емпіричного дослідження було проведено опитування дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, які пережили психотравмуючий досвід, а також їхніх батьків та вчителів. Основним критерієм включення було наявність психологічних даних, які свідчать про травмуючий вплив події або ситуації на дитину. Для забезпечення відповідності вимогам дослідження та включення відповідних об'єктів у вибірку, було вивчено психологічну документацію, що підтверджує психотравму у дітей. Опитування було структуроване та включало питання, спрямовані на вивчення емоційного стану дітей, їхніх відносин з батьками та однолітками, а також їхню самооцінку та ідентичність. Опитувальники були об'єктивні та непристрасні у взятті даних.

До складу вибірки було включено дітей віком від 4 до 10 років, які відповідали критеріям психотравматичного досвіду. У контрольну групу

входили діти того ж віку, які не мали психотравмуючого досвіду, та були парно підібрані за певними характеристиками (вік, стать, соціальний статус). Для збору та аналізу інформації було використано стандартизовані психологічні шкали та методики, які дозволили отримати кількісні дані щодо психічного стану та розвитку дітей. При аналізі отриманих даних використовувалися статистичні методи, включаючи кореляційний аналіз та методи множинної регресії. Результати оброблялися з використанням спеціалізованого програмного забезпечення для статистичного аналізу.

Важливо відзначити, що під час проведення дослідження було дотримано всі етичні норми та стандарти, включаючи отримання згоди батьків дітей, дотримання принципів доброчесності та безпеки у роботі з дітьми. Всі матеріали, що були використані у проведенні дослідження, були збережені та оброблені з дотриманням конфіденційності та згідно з етичними стандартами наукових досліджень.

Слід зазначити, що наукова стаття підкреслює важливість вчасної діагностики і психологічної підтримки для дітей, які отримали психотравми. Розуміння глибокого впливу цих переживань на фізіологічний і психічний розвиток може допомогти створити ефективні підходи до психотерапії та реабілітації. Демонструє, що психотравмуючий досвід дитини є серйозною проблемою, яка може мати далекосяжні наслідки для фізичного та психічного здоров'я. Особливо треба виділити, що результати цієї роботи сприятимуть подальшому розумінню та вирішенню проблем, пов'язаних із психотравмою у дітей та дорослих, оскільки, актуальність статті для психології та медицини, свідчить про необхідність подальших досліджень у цій області та розробки інтервенційних програм для дітей і дорослих, які пережили психотравмуючі події у дитинстві.

Результати. У світі сучасної психології вивчення психотравмуючого досвіду дитини стає дедалі більш актуальним завданням. теоретичні основи вивчення професійної спрямованості майбутніх фахівців у корекційному супроводі дітей із порушеннями. Дитячий вік, з одного боку, вважається періодом безтурботності і невинності, але з іншого – це час, коли маленькі індивіди можуть стикатися з подіями, що залишають невиліковні сліди в їхній психіці. Психотравмуючий досвід дитини та його вплив на соціалізацію та психологічний розвиток є важливими аспектами сучасної психології дитинства. Ці фактори включають в себе, гуманістичні переконання, смислові

орієнтації, емоційне розуміння та вимог, а також регулятивні аспекти, такі як самооцінка і професійний прогноз [10, с. 194].

Психотравмуючий досвід дитини – це ситуація або подія, яка завдає серйозного емоційного, психологічного чи фізичного травмування дитини і може впливати на її подальший розвиток та соціалізацію. Психотравма, пережита в дитинстві, може глибоко змінити сприйняття світу та спосіб взаємодії дітей з ним. Однією зі значущих змін є втрата довіри до оточуючих. Діти, які пережили травмуючі події, можуть відчувати небезпеку навколишнього світу і навіть боятися найближчих людей. Це може призвести до важкостей у встановленні і підтриманні близьких відносин, а також у взаємодії з ровесниками, яка є важливою для нормального соціального розвитку. Також, психотравма може вплинути на спосіб, яким діти реагують на стресові ситуації. Вони можуть мати підвищену вразливість до стресу та труднощі у вирішенні конфліктів, що може вплинути на їхні взаємини з іншими та на їхню загальну психологічну стійкість [11, с. 167]. Крім того, психотравма може вплинути на спосіб, яким діти виражають свої емоції та почуття. Деякі діти можуть стати більш замкнутими і менше схильними ділитися своїми почуттями з іншими людьми. Інші, навпаки, можуть виявляти агресію або нездатність керувати своєю емоційною реакцією.

Загалом, психотравма впливає на всі аспекти життя дитини, включаючи її соціальні відносини, біологічний стан і психологічне благополуччя. Розуміння цих аспектів допомагає розробляти ефективні підходи до діагностики, підтримки та лікування дітей, які пережили психотравмуючі події.

Соціальні аспекти дитячої психотравми – грають важливу роль у формуванні та подоланні дитячої психотравми. Психотравмуючі події можуть відбуватися в різних соціальних контекстах і мати різні наслідки для дітей. Ось деякі ключові аспекти:

Сімейне середовище – сім'я завжди вважалася основним блоком суспільства, місцем, де діти знаходять безпеку, підтримку і виховання. Проте, життя не завжди щасливе, і деякі діти стикаються зі складними сімейними обставинами, які можуть призвести до дитячої психотравми. Відносини в сім'ї, стиль виховання батьків, наявність сімейного насильства або конфліктів можуть бути джерелом психотравми для дітей. Підтримка з боку сім'ї може відігравати важливу роль у подоланні наслідків психотравми. Сімейне середовище відіграє ключову роль у формуванні і подоланні

психотравми у дітей, і це є важливим соціальним аспектом вивчення дитячої психотравми. Перш за все, важливо враховувати, що сімейне середовище може бути як позитивним, так і негативним фактором у розвитку дитини. Психотравмуючі сімейні обставини, такі як розлучення батьків, сімейне насильство, зловживання або згубні конфлікти, можуть створити у дитини емоційний стрес і травмуючий досвід. Негативні впливи сімейного середовища можуть призвести до формування посттравматичного стресового розладу або інших психічних розладів у дитини. З іншого боку, підтримуюче та здорове сімейне середовище може відігравати роль бар'єру перед психотравмою та сприяти подоланню наслідків страшних подій. Сім'я, які забезпечують емоційну підтримку, відкритий діалог та можливість висловити свої почуття та страхи, допомагають дітям відновити емоційне рівновагу і відчуття безпеки [7, с. 8].

Сімейне середовище також може впливати на те, як дитина сприймає і реагує на світ. Діти, які виростають в негативному середовищі, можуть розвивати низку адаптаційних стратегій, щоб вижити в складних умовах. Ці стратегії можуть включати в себе збільшену тривожність, агресію або ізоляцію. У деяких випадках, ці стратегії можуть перейти у хронічні психологічні проблеми. Для підтримки дітей, які стикаються зі складними сімейними обставинами, важливо створювати умови для безпеки, підтримки і терапії. Сприятливе сімейне середовище може стати ключовим фактором у подоланні психотравми та розвитку дітей в щасливих та здорових індивідів. Отже, сімейне середовище є важливим соціальним аспектом, який впливає на формування та подолання дитячої психотравми [9, с. 92].

Спільнота та шкільне середовище – є невід'ємною частиною життя дитини і відіграють ключову роль у її соціалізації та розвитку. Однак, ці соціальні аспекти також можуть бути джерелом дитячої психотравми. Насильство, цькування або відчуженість в цих середовищах можуть викликати психотравмуючий досвід. Діти можуть відчувати себе відкинутими, неприйнятими або страждати від негативних стереотипів і попередньої уразливості. Шкільний булінг та відчуття невпевненості можуть залишити глибокий слід в психіці дитини і вплинути на її соціальну адаптацію та самооцінку. Проте, необхідно відзначити, що спільнота та шкільне середовище також можуть стати ресурсами для подолання дитячої психотравми. Підтримка ровесників, учителів і спільноти загалом може допомогти дитині

відновити емоційний стан і відчуття безпеки. Школи можуть впроваджувати програми соціально-емоційного навчання, які сприяють розвитку навичок управління стресом і міжособистісних відносин, що може покращити психічне здоров'я дітей. Загалом, спільнота та шкільне середовище мають значний вплив на формування та подолання дитячої психотравми. Розуміння цього соціального аспекту є важливим для розробки підходів до психологічної підтримки дітей, які пережили травмуючі події, та для створення безпечних та підтримуючих умов [3, с. 7].

Соціокультурні чинники – є одним із її ключових аспектів соціокультурного середовища, в якому дитина виростає та розвивається. Культурні норми та очікування можуть впливати на те, як дитина сприймає свою психотравмуючий досвід та як вона звертається за підтримкою. Дитяча психотравма є складною і багатогранною проблемою, і соціокультурні чинники можуть відігравати значущу роль у формуванні та наслідках психотравмуючого досвіду дітей. Спроби розуміти психотравмуючі досвіди дітей в контексті їхнього соціокультурного середовища показують, що ці чинники можуть бути як провокаторами, так і захистом від психотравми. Культурні норми, цінності і стереотипи можуть впливати на спосіб, яким діти сприймають свої досвіди і реагують на них. Наприклад, в культурах, де психічне здоров'я та емоційна виразність дітей вважаються важливими, батьки можуть більше уваги приділяти психологічному благополуччю своїх дітей та реагувати на ознаки психотравми. У таких культурах підтримка та психологічна допомога можуть бути більш доступними. Однак, соціокультурні чинники також можуть бути чинниками ризику. Наприклад, у культурах, де применшується стигматизація психічних розладів або де переважає авторитарний стиль виховання, діти можуть боятися поділитися своїми емоціями або шукати підтримку. Крім того, соціальні та економічні обставини, такі як бідність, безробіття чи війни, можуть підвищити ризик психотравмуючих досвідів у дітей та обмежити їхні можливості отримати допомогу [4, с. 61].

Для зменшення впливу соціокультурних чинників на дитячу психотравму важливо створити відкрите та підтримуюче середовище, де діти можуть вільно виражати свої емоції та отримувати необхідну психологічну допомогу. Педагоги, батьки та громадські організації повинні спільно працювати над створенням такого середовища та поширенням усвідомлення щодо важливості

розуміння та підтримки дітей, які пережили психотравмуючі події. Також, важливо враховувати індивідуальні особливості дітей та їхніх родин, щоб надати цільовану допомогу. Розуміння цих чинників допомагає створити умови для здорового розвитку та соціальної адаптації дітей та забезпечити їхню психологічну безпеку. У цілому, психотравма в дитинстві має потенціал впливати на всі аспекти соціальної поведінки дітей, від взаємин з батьками до відносин з однолітками та іншими членами суспільства.

Біологічні аспекти дитячої психотравми – є складною проблемою, яка впливає на багато аспектів їхнього життя. Перш за все, слід відзначити, що психотравма може викликати фізіологічні зміни в мозку дитини. Найбільш вразливою є дитяча нервова система, яка продовжує розвиватися протягом дитячого віку. Психотравма може впливати на особливості роботи мозку, що, у свою чергу, має вплив на розвиток дитини. Наприклад, дослідження показали, що стресові ситуації можуть призвести до змін у гіпокампусі, який відповідає за пам'ять та емоційну регуляцію, та відіграє ключову роль у цьому процесі [6, с. 13]. Оскільки, гіпоталамус ініціює відправлення нервового сигналу до гіпофізу, використовуючи для цього специфічну речовину. Гіпофіз, у свою чергу, виробляє адренкортикотропний гормон, який ініціює активацію наднирників. Основним продуктом цих наднирникових дій є кортизол – гормон, який можна назвати «гормоном стресу». Кортизол, впливаючи на організм, спричиняє цілу низку реакцій, спрямованих на забезпечення життєвої діяльності під час стресових ситуацій. Однак тривалий і надмірний вплив кортизолу може мати негативні наслідки для здоров'я, включаючи зміни в роботі серцево-судинної системи та нервово-гормональних регуляторів. Цей біологічний ланцюг показує, як дитина реагує на стрес на рівні організму, і чому важливо розуміти цей процес для психологічної практики. Важливо враховувати, що надмірна активація цієї системи може призвести до серйозних наслідків для фізичного та психічного здоров'я дитини.

Аналіз впливу психотравми на різні аспекти дитячого розвитку є важливим для розуміння наслідків травматичних досвідів на психічне та соціальне благополуччя дітей. Загалом, вплив психотравми на дітей є складним і залежить від багатьох факторів, таких як тип травми, індивідуальні реакції та наявні ресурси для подолання травматичних досвідів. Розуміння цих наслідків є важливим для розробки ефективних інтер-

венцій та підтримки дітей, які пережили психотравму. Стресові реакції активують вироблення гормону кортизолу, що може вплинути на функціонування імунної системи та сприяти розвитку різних захворювань. Також виникає ризик розвитку посттравматичного стресового розладу, який може вплинути на нормальний біологічний розвиток дитини. Звісно, важливо пам'ятати, що біологічний вплив психотравми не є беззаперечним наслідком усіх ситуацій. Діти мають різні рівні стійкості до стресу, і багато залежить від підтримки, яку вони отримують від дорослих. Проте розуміння біологічних аспектів психотравми допомагає вченим та практикуючим психологам розробляти більш ефективні підходи до лікування та реабілітації дітей, які пережили цей складний досвід.

Розуміння цих аспектів допомагає визначити підходи до підтримки, спрямовані на збереження фізіологічного та психологічного благополуччя дітей, які потрапили в складні ситуації. Невід'ємною частиною роботи з дітьми є розгляд біологічних аспектів, що сприяє створенню глибшого розуміння та більш успішній допомозі маленьким пацієнтам у їхньому шляху до одужання та розвитку.

Психотравмуючі ситуації, що можуть включати в себе надзвичайні природні явища, міжособистісні конфлікти, насильство чи інші негативні впливи, мають потенціал значно впливати на емоційний та психологічний стан дітей. Проте, важливо враховувати, що діти реагують на психотравму індивідуально, і їхні реакції можуть бути диференційованими.

Одна з ключових характеристик диференційованих реакцій у дітей – це вікова специфіка. Маленькі діти можуть проявляти свої емоції через плач, тоді як старші діти можуть більше приховувати свої переживання та виявляти їх через зміну поведінки, агресію або відсутність інтересу до навколишнього світу. Іншою ключовою визначальною реакцією є особистісні характеристики дитини. Інтровертні діти можуть більше схильні внутрішньо переживати травму, в той час як екстравертні можуть шукати більше публічної підтримки та виразно висловлювати свої емоції. Роль сім'ї та рівень підтримки з боку батьків також важливі. Діти, які мають стабільний і позитивний родинний контекст, можуть краще справлятися з психотравмуючими ситуаціями, тоді як діти з важкими сімейними обставинами можуть бути більш вразливими. Додатковий вплив на реакції дитини має її досвід та попередні травматичні досвіди.

Діти, які раніше переживали психотравмуючі ситуації, можуть мати більш виражені реакції або розвивати посттравматичний стресовий розлад.

Таким чином, важливо пам'ятати, що діти не є однорідною групою у відповіді на психотравмуючі ситуації. Диференційований підхід до психологічної підтримки та інтервенції є важливим кроком у допомозі дітям подолати наслідки травми та сприяти їхньому емоційному відновленню. При аналізі травм у дитинстві для подальшого дорослого життя, важливо враховувати індивідуальні відмінності та роль факторів захисту. Концепції стійкості та посттравматичного росту вказують на можливість позитивних змін у житті дітей з травматичним досвідом. Так, концепція салютогенезу Аарона Антоновського, оновлюючись в дослідженнях, надає надію на поліпшення у випадку дітей, що пережили травматичні ситуації. Важливо враховувати, що психічна стійкість включає внутрішні ресурси та соціальну підтримку. Дослідження також вказують на значення належного зв'язку між дитиною та опікуном, особливо в перші роки життя, як ключового елементу в захисті від негативних наслідків травматичного досвіду.

Враховуючи різноманітність реакцій дітей на стресові ситуації, важливо розуміти індивідуальний підхід до кожної дитини та надавати підтримку та ресурси для подолання травматичного досвіду. Також важливо розвивати концепції стійкості та посттравматичного росту, орієнтовані на підтримку дітей та підлітків у процесі адаптації та відновлення після травматичних ситуацій. Індивіди, які мають високий рівень психологічної стійкості, зазвичай мають кращу здатність до подолання стресу та відновлення після травматичних досвідів. Внутрішні характеристики, такі як когнітивні навички, автономія, внутрішній локус контролю, соціальні навички та андрогінність, можуть стати важливими захисними факторами від негативних наслідків травматичного досвіду. Посилення довіри до близьких людей, заснованої на відчутті безпеки і прихильності, може відігравати ключову роль у здатності дитини адаптуватися після травматичного досвіду. Ці фактори сприяють розвитку ресурсів для подолання стресу та саморегулювання.

Важливо враховувати різноманітність індивідуальних підходів та розробляти індивідуальні програми підтримки на основі потреб кожної дитини. Дослідження цього явища дають надію на можливість відновлення після травматичних ситуацій та підкреслюють важливість підтримки

та терапії для людей, які пережили складні переживання у дитинстві.

Психологічні наслідки дитячої травми для подальшого розвитку особистості відображають найглибше вплив на життя дитини та, в подальшому, дорослої людини. Втрата довіри до світу та людей в дитинстві може призвести до численних проблем у подальшому житті. Особливо це стосується формування здорових інтимних стосунків та власної сексуальної ідентичності. Дитиною, яка пережила травму, може супроводжувати велика незадоволеність у відносинах з дорослими. Вона може постійно шукати турботи та захисту, оскільки втратила віру в світовий порядок і безпеку відносин. Така дитина може ідеалізувати інших та шукати особливих стосунків, але одночасно відчувати страх бути покинутою чи стати жертвою насильства. Аналіз відповідальних механізмів, що відбуваються в інтимних стосунках жертв дитячої травми, вказує на те, що ці стосунки часто можуть бути неадекватними та невдоволюючими. Схильність до самоприниження, ідеалізація партнера та труднощі в установленні меж у стосунках можуть бути наслідками травми дитинства. Неадекватна поведінка батьків по відношенню до дитини може вплинути на її подальші труднощі у функціонуванні як батьків. Дитині може бути важко задовольнити власні потреби соціально прийнятним способом, контролювати власні емоції, приймати рішення та бути відповідальною батьківською фігурою. Модель жорстокого поводження в дитинстві може мати наслідки для дорослого віку, але не завжди це означає цикл насильства з покоління в покоління. Багато поранених індивідів намагаються уникнути повторення страждань своєї дитини, проте це може бути надто важкою задачею. Нерідко, навіть якщо батьки намагаються змінити свою поведінку, вони відчувають труднощі і змушені боротися із страхом та нездатністю контролювати свої емоції.

У великій мірі ступінь впливу травм дитинства на подальший розвиток індивіда залежить від його рефлексивності, темпераменту та ступеня пережитої травми. Важливо враховувати індивідуальні особливості при підході до терапії та психологічної підтримки. Загалом, психологічні наслідки дитячої травми для подальшого розвитку дитини та її власних стосунків можуть бути дуже серйозними та впливати на багато аспектів життя. Важливо підтримувати індивідів, які пережили травму, та надавати їм можливість отримати професійну допомогу та підтримку для подолання наслідків цього досвіду.

Висновки. В даному дослідженні було розглянуто психотравмування у дітей та його вплив на їх подальший розвиток. Основною метою було вивчення різноманітності реакцій дітей на стресори та визначення факторів, що впливають на стійкість та посттравматичний ріст. Слід відзначити, що діти реагують на стресори індивідуально. Їхнє сприйняття загрози та її зв'язок з власною особистістю варіюється, і це впливає на ступінь та форму симптомів стресу. Індивідуальна особистість та методи боротьби зі стресом також відіграють важливу роль у визначенні реакції дитини на травматичний досвід. Було встановлено, що доступ до підтримки з боку сім'ї та соціального оточення може значно впливати на те, як дитина подолає травматичний досвід. Наявність стійких стосунків та відчуття безпеки, що базуються на прихильності, може допомогти дитині адаптуватися та зміцнити її психологічну стійкість.

Окрему увагу слід звернути на роль внутрішніх ресурсів особистості, таких як когнітивні навички, автономія та внутрішній локус контролю, у подоланні стресу та підвищенні саморегулювання. Ці фактори можуть бути важливими захисними чинниками від негативних наслідків травматичного досвіду. Загалом, дослідження підкреслює важливість розуміння індивідуальних реакцій дітей на стрес і наголошує на потребі підтримки та терапії для дітей, які пережили травматичний досвід. Крім того, вони вказують на необхідність подальших досліджень у цій галузі, щоб розширити розуміння впливу психотравмування на розвиток дітей та розробити більш

ефективні програми підтримки. Усі ці висновки свідчать про важливість створення безпечного та підтримуючого середовища для дітей, де вони мають можливість розвиватися та подолати травматичний досвід з належною підтримкою та ресурсами. Важливо підкреслити практичну значимість отриманих результатів. Вони можуть бути корисні для психологів, соціальних працівників, педагогів та батьків, які стикаються з дітьми, які пережили травматичний досвід. Розуміння різниці в індивідуальних реакціях допоможе створити індивідуальний підхід до дітей та надати їм необхідну підтримку. Також важливо наголосити на значенні психологічної підтримки та терапії для дітей, які пережили травматичний досвід. Доступ до професійної допомоги та програм зміцнення психічного здоров'я може сприяти покращенню їхнього психічного стану та адаптації до стресових ситуацій. У статті також вказується на потребу подальших досліджень у цій галузі. Детальніше вивчення механізмів посттравматичного росту та вплив різних стресорів на розвиток дітей може допомогти в розробці більш ефективних підходів до підтримки дітей в ситуаціях психотравмування.

У підсумку, дослідження стверджує важливість розуміння та підтримки дітей, які пережили травматичний досвід, та наголошує на потребі індивідуального підходу та професійної допомоги. Для подальших досліджень важливо розглянути більше аспектів впливу травматичних подій на розвиток дітей та розробити більш комплексні підходи до їхньої підтримки і терапії.

Список літератури:

1. Куліш О. В., Сірик І. В. Психотерапія та психокорекція особистості з посттравматичним стресовим розладом. *Problems of Modern Psychology*. 2022. № 5. С. 46–52. URL: <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2022-1-5>.
2. Мазоха І., Кірчева Л. Особливості життєстійкості та особистісного потенціалу у ресурсному аспекті. Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасна психологія: проблеми і перспективи»: зб. наук. пр., м. Ізмаїл, 8 груд. 2022 р. 22. С. 146.
3. Тептюк Ю. Психологічні умови розвитку стресостійкості у соціальних працівників різних вікових категорій: дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук. Київ, 2021. 272 с.
4. Терлецька Л. Психологія здоров'я: психічна саморегуляція: навчальний посібник. Київ: Слово, 2020. 136 с.
5. Титаренко Т. Посттравматичне життєтворення: способи досягнення психологічного благополуччя: монографія. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2020. 160 с.
6. Соціально-психологічний супровід процесу реінтеграції особистості з різним груповим статусом в умовах сучасного соціуму / Н. Завацька та ін. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2022. № 1(57) Т. 2. С. 5–21. URL: <https://doi.org/10.33216/2219-2654-2022-57-1-2-5-21>
7. Соціокультурний контекст процесу реінтеграції молоді / О. Блискун та ін. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2022. № 3(59). С. 115–125. URL: <https://doi.org/10.33216/2219-2654-2022-59-3-115-125>
8. Alqahtani F., Meier S., Orji R. Personality-based approach for tailoring persuasive mental health applications. User modeling and user-adapted interaction. 2021. URL: <https://doi.org/10.1007/s11257-021-09289-5>
9. Hoian I., Fedyk O. Optimization of the functioning of the emotional sphere of the personality by means of psychocorrection. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2022. No. 2(58). P. 89–95. URL: <https://doi.org/10.33216/2219-2654-2022-58-2-89-95>

10. Determinants of professional orientation of future psychologists on correctional support of children with psychophysical disorders / H. Afuzova et al. *BRAIN. broad research in artificial intelligence and neuroscience*. 2022. Vol. 13, no. 1Sup1. P. 188–206. URL: <https://doi.org/10.18662/brain/13.1sup1/312>
11. Neuropsychological fundamentals of envy / A. Lisovenko et al. *BRAIN. broad research in artificial intelligence and neuroscience*. 2022. Vol. 13, no. 1. P. 158–172. URL: <https://doi.org/10.18662/brain/13.1/274>
12. Socialisation of Adolescents with Cognitive Disorders through Emotional Intelligence / O. A. Vovchenko et al. *Journal of Intellectual Disability – Diagnosis and Treatment*. 2022. Vol. 10, no. 1. P. 56–69. URL: <https://doi.org/10.6000/2292-2598.2022.10.01.7>
13. Stress management apps: systematic search and multidimensional assessment of quality and characteristics / S. Paganini et al. *JMIR mHealth and uHealth*. 2023. Vol. 11. P. e42415. URL: <https://doi.org/10.2196/42415>
14. A systematic and comparative review of behavior change strategies in stress management apps: opportunities for improvement / M. Alhasani et al. *Frontiers in public health*. 2022. Vol. 10. URL: <https://doi.org/10.3389/fpubh.2022.777567>

Oksiutovych M.O., Sabadukha V.O. PSYCHO-TRAUMATIC EXPERIENCE OF THE CHILD AND THE PECULIARITIES OF SOCIALIZATION

The scientific article reveals an actual problem of childhood psychology and social pedagogy, which concerns the impact of psychotrauma on the processes of socialization and the formation of children's psychological well-being. In today's world, where stressful situations and sociocultural factors can become a reality for many children, it is important to understand how traumatic experiences affect their mental health and social adaptation. The purpose of the article is to determine the relationship and impact of the consequences of psychotrauma on the child's life perspective, as well as to develop recommendations for providing support and assistance to children in overcoming this difficult experience. The research is based on the analysis of psychological data, surveys, observations and interviews, and its results will contribute to the understanding of the impact of psychotrauma on children's development and will provide a basis for the development of practical methods of helping children. The scientific article used methods of psychological analysis, including an integrative approach, observations and interviews with children, parents and specialists in the field of child psychology. The obtained results make it possible to gain a deeper understanding of the impact of psychotrauma on children's development and to provide practical recommendations for supporting children who have experienced psychotraumatic experiences. The practical significance of scientific work consists in expanding knowledge about the impact of psychotrauma on children's development and provides the basis for the development of programs and interventions aimed at supporting and restoring the psychological health of children. The results of this study may be useful for practicing psychologists, educators, parents and anyone who works with children and is concerned about their well-being and development.

Key words: influence, emotional state, psychological health, support, socialization, therapy, socio-psychological support, modern society.